

המכון לחקיקה הלכתית

מהפך בתחום המחקר של המשפט העברי

בשלהי

שנת תשס"ט הוקם "המכון הישראלי לחקיקה הלכתית", מכון המבוסס על מהפך בתחום החשיבה ביחס למושפט העברי. במכון מנסחים את חוקי מדינת ישראל על פי ההלכה. עו"ד שלום אטל העומד בראש המכון פתח תזה האומרת שיש להכין את הדרך לחוקי המדינה על פי ההלכה.

לשם כך, הוקם המכון לחקיקה הלכתית, בו יושבים דיינים ולומדים את חוקי מדינת ישראל, את שפתם השונה מלשון המקובלת בהלכה ומנסחים כנגד - בסיוע מושפטים - את חוקי המדינה על פי ההלכה, אך בשפת החוק. במילים אחרות, הסגנון הוא אמתם של החוק אך המהות היא על פי ההלכה. נוסח החוק ההלכתי מובא בצמוד לנוסח החוק הקיים, ובשוליו מובאים המקורות שמהם נקבע הנוסח החדש ההלכתי. מדובר במהפכה של ממש!!

נוסח החוק החדש יכול לשמש כבסיס לניסוחי החוק העתידיים של הכנסת כשיגיע הזמן לשלב את מורשת ישראל בחוקי המדינה. כמו כן, מדובר בסגנון ובשפה המוכרים לעו"ד ומושפטים, כך שכל מי שרצה עד היום להכיר את המשפט העברי אך לא היה מסוגל כיוון שלא התעשה בסגנון של השורע והרמב"ם יוכל לעשות זאת בקלות על פי לשון וסגנון המוכרים לו. ניסוח זה של החוק יכול לשמש כבסיס להכנת ההלכה לכל מי שרצה לברא בשערי בתי הדין לממונת ולא ידע עד היום מה ההלכה אמורה.

חברי המכון עובדים כעת על חוקים מאוד מרכזיים: חוקים, פדיון, מכר, שליחות, ערבות ועוד. בזמן הקרוב עומדים לצאת לאור החוקים הראשונים: "חוק היחשה לישראל", "חוק המכר לישראל" ו"חוק השבת אבידה לישראל".

פרויקט זה מצטרף לפרויקטים ניסויים שמגמותם להביא לתיעוד של עו"ד והמושפטים את המשפט העברי. לדוגמה, לפני מספר שנים הוקם גם "בית המשפט הדרוני" שמגמתו ישוב סנסוך בענייני ממונות על פי ההלכה, אולם ברוח מתחדישת שדאפשר לער"ד לטול חלק בדיונים אלו.

המכון קבל את ברכתם של הרה"ג הראשון לציון הרב שלמה משה עמאר שליט"א, נשיא בית הדין הרבני הגדול וכן של הרה"ג הרב זלמן נחמיה גולדברג שליט"א, דיין לשעבר בבית הדין הגדול.

המכון לחקיקה הלכתית

זה תמלא הארץ דעה את ה' הקטנים עם הגדולים תלמיד עם מבין חכם חרשים ונבון לחש".

בזרוע סגנון השולחן ערוך מצאנים בעיקר לתלמיד חכמים, יש הרבה משפטים שקשה עליהם לימוד השולחן ערוך והפוסקים, גם משום שהתרגלו לסגנון של לשון החוק האזרחי במדינת ישראל.

מדינת ישראל שהשכיחה לקלוט רבבות עולים מכל הארצות, להחיות את השיפה הלאומית של עם ישראל, לא ידעה או לא רצתה להתמודד עם המשפט הלאומי שלה. הן הציבור הכללי והן ציבור שומרי המצוות משכו את ידם מחושן משפט. לאחזנה, אף נאסר על בתי הדין הרבניים הממלכתיים להתעסק עם דיני ממונות, ובכך נמחקה ע"י בית המשפט העליון של מדינת ישראל רביעית מההלכה היהודית.

מי שמתייש מחויב לתורת ישראל, על כל רבדיה ולא רק לחלק האורח חיים או יורה דעה, נחק לבתי הדין לממונות הפרטיים. גלות משפטית ליד גאולה מדינית.

מערכת משפטית מודרנית - במדינת ישראל ובשאר העולם - נשענת עליצות ע"י עורכי דין. עוה"ד הוא המומחה, המבין והיודע את כל סתרי החוק ועל כן, הוא מסוגל ליצג לקוחות לפני ערכאות משפטיות. לא עולה על דעת אף אדם סביר לבקש מאדם שאינו מבין במשפט ליצג אותו.

הנה גם משפטים בוגרי ישיבות, המסוגלים "לפתוח דף גמרא" וללמוד סוגיות בתלמוד, מתקשים לזרז את לימודם הלכה למעשה. לימוד מצד אחד - עבורה מצד שני. מעטים הם עורכי הדין או הטוענים הרבניים שיש להם הכשרה מקצועית בחושן משפט. ומכאן הקושי למצוא עורכי דין או טוענים רבניים המסוגלים ליצג את לקוחותיהם בפני בתי הדין לממונות הדנים עפ"י דין תורה.

לא פעם, מתלוננים דינים על הופעתם של עורכי הדין" הם טוענים טענות שבחוק האזרחי אין להם צל של מושג בהלכה".

במדינת ישראל, חסור "מזמחים" בחושן משפט מונע אפשרות של ייצוג בפני ערכאות המשפט הדתות עפ"י דין תורה, קרי בתי הדין הרבניים ובתי הדין לממונות. ותפעה זו פתגם קשה מאוד ביישום דין התורה בישראל.

גם מטבע הדברים, עורך דין המתבקש ליצג לקוח יעדיף לפנות לעריכאה המשפטית שאת חוקיה, תקנותיה ופסיקתה הוא מכיר היטב. גם אם הוא ירא שמים, ומכיר בחיוניותה של ההלכה בחיי הימים יום שלום, הוא ימושך את לקוחותיו לבתי המשפט האזרחיים ולא לדין תורה.

התוצאה הינה הרת אסון המוני ישראל עוזבים את שערי דין תורה, הרמה המקצועית של דיני ישראל יורדת, חושן משפט נשכח.

המכון לחקיקה הלכתית

הקמת המכון לחקיקה הלכתית המבוסס על מהפך בתחום החשיבה ביחס למשפט העברי באה כניסיון להתמודד עם התיפעה. "תרגום" המשפט התורני לשפת עורכי הדין וניסוחם של חוקי מדינת ישראל על פי ההלכה הם הסעד המחויב וההכרחי לתקומת דין התורה במדינת ישראל. כאשר הוא יאפשר בשלב

שהתורה שבעל פה, המהווה את עמוד ההודאה, עברה גלגלים שונים בדרך מסירתה לעם ישראל, החל מהדרך של 'מושה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים והכול בעל פה. לאחר מכן ניסחה המשנה ע"י רבי יהודה הנשיא בדרך של הלכות פסקות בהבאת הדיעות החולקות, במקביל התפתחו מדרשי ההלכה והאגדה. מלימוד מקורות התנאים התפתחו התלמוד הבבלי והירושלמי, כתבי הגאונים ועוד, עד שחיבר הרמב"ם את ספרו "משנה תורה" ובו הוא נחשב בהקדמה:

"ובזמן הזה תקפו הצרות יצילות ודחקה השעה את הכל ואבדה חכמת חכמינו ובינתו נבתינו נסתרה. לפיכך אותם הפיזוישים וההלכות והתשובות שחברו הגאונים וראו שהם דברים מבורחים נשקפו בימינו ואין מבין עניניהם כראוי אלא מעט במספר. ואין צורך לומר הגמרא עצמה הבבליה והירושלמית וספרא וספרי והתוספתא שהם צריכים דעת רחבה ונפש חכמה וזמן ארוך ואחר כך יודיע מהם הדרך הנכונה בדברים האסורים והמותרים ושאר דיני התורה האין הוא. ומפני זה נעזתי חצני אני משה בן מיימון הספרדי ונשענתי על הצור בדרך הוא וביעתי בכל אלו הספרים וראיתי לחבר דברים המתבדחים מכל אלו החיבורים בענין האסור והמותר הטמא והטהור עם שאר דיני התורה. כולם בלשון ברורה ודרך קצרה עד שתהא תורה שבעל פה נולה סדורה בפי הכל בלא קושיא ולא פיוק. לא זה אומר בכה וזה בכה. אלא דברים בחורים קרובים נכונים על פי המשפט אשר מצאנו מכל אלו החיבורים והפיזוישים הנמצאים מימות רבנו הקדוש ועד עכשיו. עד שיהי כל הדינים גלויים לקטן ולגדול בדין כל מצווה ומצווה ובדין כל הדברים שזיקנו חכמים ונביאים".

הרמב"ם נוקק לכתוב את ספרו כי הספרים שהיו לפניו לא היו מובנים לכלל הציבור הן מבחינת הלימוד והן מבחינת פסיקת הלכה מהם.

ספר "משנה תורה" זה לא נשאר כספר יחיד לעם ישראל, וזאת כיוון שעם ישראל נהג בגולה לצי המנהגים והפוסקים שהיו בכל קהילה וקהילה, אולם הוא שימש כמודל למחברים אחרים לכתוב את מסירת התורה בדרך קצרה, ועל פי סגנון זה נכתב "השולחן ערוך".

וכן נחשב מורן רבי יוסף קארו בהקדמתו לספר "שולחן ערוך": "ראיתי אני בלבי כי טוב ללקוט שישני ספדי אמרי בדרך קצרה בלשון צח וכולל פה ונעים, למען תהיה תורת ה' תמימה שגורה בפי כל איש ישראל, כי כאשר ישאלו לתלמיד חכם דבר הלכה לא ימצאו בה אלא יאמרו לחכמה אחזית את, כשם שבחר לו שאחרות אסורה לו, כך יהיה בדרך כלל דין שישאל עליו הלכה למעשה בהיותו שגור בפיוספר זה הבני לתלפית תל שהכל פונים בו. זאת ועוד, התלמידים הקטנים יהגו בו תמיד וישנו לשונו על פה ותהיה גרסא ודנקורא מסודרת בפיהם מקטנותם הלכה למעשה, גם כי יוקינו לא יסורו ממנו, והמשכילים יזהירו כוהר הרקיע בהניח להם מעצבם ויגיע נפיש ישעשעו נפישם בהגותם בספר זה אשר כולו מחמדים הלכה פסקה באין אומר ואין דברים. וקראתי שם ספר ה' 'שולחן ערוך', כי בו ימצא ההוגה כל מיני מטעמים ערוכים בכל ושמורים סדורים וברורים. ומובטח אני בחסד עליון כי ע"י ספר

שני להכשיר עורכי דין למקצועות משפט הרורה ומכאן להשתתף בפני ערכאות משפטיות ותרנית.

שימוש בסגנון ובלשון החוק

השאלה היא האם ראוי להשתמש בסגנון ובלשון החוק כאשר סגנונו שונה מלשון ח"ל והפוסקים המקובלים? הרמב"ם והשולחן ערוך כבר ענו בחיוב לשאלה זו. כפי שראינו לעיל, אותם פוסקים ראו צורך לכתוב את פסיקותיהם ברוח ובסגנון המתאים לדורם ולחידות הבאים אחריהם.

אנו מציינים שגם בימינו ישנו כבר שימוש בסגנון לשון החוק, כדוגמת ניסוח תקנות הדין של בתי הדין הרבניים. ולכן כדי לאפשר גישה לדיעת ההלכה היהודית יש לנקוט בסגנון הקיים היום בלשון החוק האזרחי.

מקורות לחוק

ניסוח החוק ההלכתי מלווה בהערות שבהן מציינים המקורות לניסוח החוק. המקורות המוצגים הם בעיקר מספרי הפוסקים אשר ניסחו פוסקים בדורם: רמב"ם, שו"ע ורמ"א, ובאחרונים: חוקת משפט, פתחי חושן, דיני ממונות ועוד. בהערות צוינו טעמי ההלכה אך צומצמו שדיט בדברי האחרונים שעלולים להקשות על הבנת המקורות כ"ל.

מחלוקות

בניסוח החוק נמנעו העורכים מלהביא דעות חולקות, אף שלעצמם נוצר קושי שכן ישנם סעיפים שיש בהם מחלוקת שורה, כלומר ששני הצדדים שווים בכוחותיהם. אולם בכל זאת הוחלט לנסח את החוק כדיעה אחת לפי מה שנראה בנטיית הפוסקים כדיעה עקבית מקובלת, ובהערות צוינו דעות חולקות כאשר יש להשתמש בטענת 'קים לי ותזמה'.

שילוב פסיקה

במשך הדורות עלו על שולחן הדיינים מקרים רבים שעליהם נטנו הדיינים את דעתם ופסקו מה שפסקו. נעשתה עבודה מקיפה באיסוף המקרים שנתגלים לניסוח החוק וצוינה הפסיקה הולחנתית. כך, אפשר לראות את ניסוח החוק ומאידך את הפסיקה - כיצד מקרה מסוים מושך לשינוי בפסיקה או ציטוטים של מקרים וטענות מזדע לכיוון קצת שונה.

עריכת הספר

החוקים נכתבו על פי מספור הסעיפים בחוק האזרחי, מכיון

שמספור החוקים כבר קיים בכל הספרות העוסקת כיום בחוקי מדינת ישראל. עם זאת, סעיפים שאינם רלוונטיים כלל להלכה הושמטו כאשר המספור נמשך בהתאמה.

בעריכת הספר הובא הניסוח ההלכתי ומתחזיו הניסוח של חוקי מדינת ישראל, ואת על מנת לאפשר למעיין להשוות בין הסעיפים ולראות את המשותף ואת השונה. בחלק הראשון של הספר הובא ניסוח החוק ההלכתי ללא מקורות ובחלקו השני הובא שוב ניסוח החוק ההלכתי עם המקורות בהערות.

מהפך במשפט העברי? שינוי כיוון בעולם הרורה? ללא ספק, מפעל לאומי המערך תקוות וציפיות רבות ומן הסתם גם מחלוקת רבות. הן יצוינו בהערות אם הן שוות.